

Katkos – Vieraantuminen normaalin paradigmassa

Sini Henttu

Taiteen kandidaatin opinnäytetyö

Nykytaiteen historian ja teorian kandidaattiohjelma

Taideyliopiston Kuvataideakatemia

Ohjaaja: Riikka Haapalainen

Kevät 2025

<p>TEKIJÄ Sini Hellevi Henttu</p>	<p>KOULUTUSOHJELMA Nykytaiteen historian ja teorian kandidaattiohjelma</p>
<p>TYÖN NIMI Katkos – Vieraantuminen normaalin paradigmassa</p>	<p>SIVUMÄÄRÄ 27</p>
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Ihmiset muodostavat itsensä maailmassa ja maailman kanssa: joku tulee joksikin ainoastaan sen suhteessa maailmaan. Vieraantuneena itsen ja maailman välille muodostuu katkos, joka irrottaa ruumiin sekä itsestään että ympäristöstään. Vieraantuminen on voimattomuutta ja suhteettomuutta suhteessa itseen ja ympäröivään.</p> <p>Vieraantumisen käsitteen ja kokemuksen tarkastelu on tärkeää kapitalistisessa järjestelmässä, jossa ruumis nähdään ensisijaisesti tuottavuuden näkökulmasta. Tuottavuutta syystä tai toisesta pakenevat ruumiit koetaan normaalin paradigmassa toissijaisina. Tutkielma tarkastelee vieraantumisen kokemusta suhteessa normaalin paradigmaan. Normaalin paradigma pitää sisällään sosiokulttuurisia, institutionaalisia ja ruumiillisia normatiivisia olemisen tapoja.</p> <p>Opinnäyte kysyy, <i>miten vieraantumisen käsite liittyy neuroqueer-ruumiillisuuksien ja normaalin paradigman välisiin suhteisiin?</i> Tutkielman tavoitteena on ymmärtää normaalin paradigman, neuroqueer-ruumiillisuuksien ja vieraantumisen kokemuksen välisiä suhteita. Opinnäytteessä oleellista on sekä vieraantumisen kokemus että sen käsite.</p> <p>Tutkielma paikantuu neuroqueer-teoreettisen, intersektionaalisen feminismin ja antikapitalistisen teorian risteyksiin ja sen luonne on kriittinen suhteessa vallitseviin käsitteisiin ja olemisen tapoihin. Tutkielman lähdemateriaali edustaa neuroqueer-teoreettista, intersektionaalista feminismiä, antikapitalistista, sosiologista ja jälkistrukturalistista teoriaa.</p> <p>Tutkielma kietoutuu nykytaiteen kontekstiin tehden näkyväksi kirjoittajan taiteellisen praktiikan tiedonhankinnallisen ja teoreettisen taustoittamisen. Tutkielman tutkimusote on teorioiden ja kokemuksellisuuden väleillä harhaileva, kuitenkin vieraantumisen käsitteeseen ja kokemukseen kiinnittyvä. Postkvalitatiivisen tutkimuksen kaltaisesti tutkielman suuntaa ohjaa pikemminkin käsitteet kuin menetelmät. Tutkielman menetelmällisyys rakentuu vieraantumisen käsitteeseen paikantuvasta postkvalitatiivisesta teoreettisesta kirjallisuuskatsauksesta, kokemuksellisuudesta; ja on siten sävyllään myös autoetnografista, sekä posthumanistisesta ruumiillisesta praktiikasta kävelyharjoitteiden muodossa.</p> <p>Opinnäyte avaa normaalin paradigman historiaa ja sen linkittymiä kapitalistisiin logiikoihin. Se tarkastelee kapitalismin tuottamaa mekanisoitua ja suorittavaa ruumista, sekä neuroqueer-ruumiillisuutta suhteessa dualistiseen harhaan. Tutkielma pohtii lisäksi stimmausta maailmassa olemisen tapana ja vieraantumisen aiheuttamaa katkosta.</p>	
<p>ASIASANAT Vieraantuminen, normaalin paradigma, ruumiillisuus, neuroqueer, postkvalitatiivinen, dualistinen harha, stimmaus, moneus</p>	

Sisällysluettelo

1	Johdanto	2
2	Harhailua kohti postkvalitatiivista	5
3	Vieraantuminen normaalin paradigmassa	9
	3.1 Mekanisoitu ruumis	10
	3.2 Uupunut ja suorittava ruumis	12
4	Ruumiillisuus normaalin paradigmassa	15
	4.1 Dualistinen harha	16
	4.2 Stimmaus maailmassa olemisen tapana	17
5	Vieraantuminen mahdollistavana katkoksenä – kohti moneutta	21
	Lähteet	25

1 Johdanto

Vieraantuminen on irrallisuutta. Se on sitä, ettei tunnista peilistä heijastuvan hahmon uurteita, varjoja ja ääriviivoja. Se on sitä, että avaa suunsa puhuakseen, mutta katseiden kääntyessä kohti, ääni ei kuljekaakaan ilmassa. Vieraantuminen on toisteisuutta – jokin alkaa, vain päättyäkseen ja alkaakseen taas uudelleen. Se on sitä, että nousee jälleen kerran hiestä nihkeän peiton alta viileään huoneilmaan säksättävän ledivalon alle. Vieraantuneena yhteys katkeaa – kohisevan äänen alkuperää ei tunnista omaksi ruumiikseen. Vieraantuminen on (ruumiin) rajattomuutta ja hahmottomuutta. Se on katkos, joka törmäyttää yhteen ympäristön odotukset ja ruumiilliset tarpeet. Vieraantuminen on vierautta suhteessa johonkin, kuten itsen, toisiin tai ympäristöön. *Vieraantua jostakin* on prosessi, joka sisältää muutosta, liikettä ja tapahtumista suhteessa *johonkin*.

Ihmiset muodostavat itsensä maailmassa ja maailman kanssa – joku tulee joksikin ainoastaan suhteessa maailmaan.¹ Vieraantuneena itsen ja maailman välille muodostuu katkos, joka irrottaa ruumiin sekä itsestään, että ympäristöstään. Rahel Jaeggin mukaan vieraantuminen on voimattomuutta ja suhteettomuutta suhteessa itsen ja ympäröivään.² Vieraantumisen käsite sisältää siis ruumiin suhteen ympäristöönsä, jonka vuoksi tarkastelen vieraantumista suhteessa *normaalin paradigmaan*.

Normaalin paradigmalla tarkoitan vallitsevia monimutkaisia ja yleisesti hyväksytyjä normatiivisia olemisen tapoja. Se pitää sisällään sosiokulttuurisia ja institutionaalisia normeja sekä normatiivisia ruumiillisia olettamia. Normaalin paradigman käsite muotoutui lukiessani rinnakkain neuroqueer-teoreetikko Nick Walkerin *Neuroqueer Heresies* (2021) ja neuromoninaisuusfilosofi Robert Chapmanin *Empire of Normality* (2023) julkaisuja. Ensin mainitussa Walker tarkastelee patologista paradigmaa³ ja sen vahingollisuutta suhteessa neuromoninaisuuteen ja jälkimmäinen teos kietoutuu kokonaisuudessaan tiukasti normaalin käsitteeseen, sen historiaan, sekä sitä tuottaviin mekanismeihin.

Tutkielmassani kysyn, ***miten vieraantumisen käsite liittyy neuroqueer-ruumiillisuuksien ja normaalin paradigman välisiin suhteisiin?*** Tarkastelen, mitä vieraantumisen kokemus paljastaa normaalin paradigmasta suhteessa neuroqueer-

¹ Jaeggi 2014, 205.

² Mt. 2014, 3.

³ *Patologinen paradigma* ylläpitää sortavaa ajatusta yhdestä kapeasta oikeasta ja terveestä tavasta olla ja ajatella. Patologinen paradigma on neuromoninaisuuden perspektiivistä toiseuttavaa siksi, että se nostaa neurotyypillisyyden oikeaksi tavaksi olla ja kokea maailmassa. Kielellinen esimerkki patologisesta paradigmasta on se, kuinka neuroepätyypillisyyksistä, kuten ADHD:sta ja autismista, käytetään termejä *korkea toimintakyky* (eng. *high functioning*) ja *alhainen toimintakyky* (eng. *low functioning*). Nämä toisintavat ajatusta siitä, että on olemassa normaali, johon korkea ja matala toimintakyky suhteutuvat. Walker 2021, 16–28.

ruumiillisuuksiin. Tutkielmani tavoitteena on ymmärtää normaalin paradigman, neuroqueer-ruumiillisuuksien ja vieraantumisen kokemuksen välisiä suhteita. Vieraantumisen käsitteen ja kokemuksen tarkastelu on tärkeää nykyajassa, jossa ruumis nähdään ensisijaisesti tuottavuuden näkökulmasta. Ruumiin arvo mitataan taloudellisen hyödyn perusteella ja tuottavuutta, syystä tai toisesta, pakenevat ruumiit koetaan normaalin paradigmassa toissijaisina.

Tutkielmani kokemuksellisessa keskiössä on *neuroqueer-ruumiillisuus*. Tutkielman rajallisen pituuden vuoksi tarkennan katseeni etenkin sanan *neuro*-etuliitteeseen – neuroepätyypillis-ruumiillisuuteen – mutten tarkoituksenmukaisesti pudota queer-sanaa pois, sillä koen näiden kahden olevan lomittuneina kokemuksellisessa ajattelussani suhteessa normaalin paradigmaan. Oleellista on myös mainita se, että neuroqueer-ruumiillisia kokemuksia on olemassa yhtä monta kuin on neuroqueer-yksilöäkin. En siis tutkielmassani pyri tyhjentämään neuroqueer-kokemusta, vaan tarkastelen ilmiötä ainoastaan sekä omien että teoreettisten kokemusesimerkkien avulla.

Neuroqueer-teoreettiset tekstit⁴ toimivat opinnäytteessäni ajattelulleni kompassina ja peilinä. Neuroqueer -sana yhdistää *neuron* ja *queerin*. Queer-teoria kyseenalaistaa heteronormatiivisuuden ja heteronormatiiviset sukupuolirollit paljastaen sen, kuinka sukupuoli on rakennettu konstruktio, jota instituutiot aktiivisesti tuottavat ja ylläpitävät. Queer-teoria kyseenalaistaa binäärisen sukupuolen ”normaaliuden” ja ”luonnollisuuden” tarkastellen sukupuolta suhteessa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin.⁵ Neuroqueer-teoria kyseenalaistaa heteronormatiivisuuden lisäksi neuronormatiivisuuden, eli ajatuksen siitä, että ihmisyydessä olisi olemassa vain yksi kapea oikea, terve ja normaali tapa ajatella ja olla suhteessa maailmaan. Jos tästä kapeasta, ja fiktiivisestä, normaalista eroaa tavalla tai toisella, yksilössä on jotakin vikana ja se tulee korjata tai parantaa.⁶ Neuroqueer on sanana ensisijaisesti verbi (eng. *neuroqueering*) ja vasta sitten adjektiivi.⁷ Neuroqueer on siis aktiivista hetero- ja neuronormatiivisia rakenteita kyseenalaistavaa ja kritisoivaa toimintaa, jonka lisäksi termi on otettu laajalti käyttöön myös identiteettiä kuvaavana sanana.

Havaitsen neuroqueer -teoriassa vieraantumista, joka syntyy neuroqueer-ruumiillisuuden sekä hetero- ja neuronormatiivisten rakenteiden välisissä hankauksissa. Neuroqueerina vieraantuminen paikantuu myös omiin kokemuksiini – hankaavuus on läsnä

⁴ Esittelen tekstit tarkemmin sivuilla 5–6.

⁵ Butler 1999, 9–11., Walker, 2021, 170.

⁶ Walker 2021, 18.

⁷ Mt. 2021, 174.

niin erilaisissa sosiaalisissa, kuin fyysisissäkin tiloissa ja tilanteissa. Neuroqueer-teoriaan syventyminen auttaa havaitsemaan ja kirjoittamaan asioista, jotka rakenteiden puolesta neuroqueer-ruumiillisuuteen vaikuttavat.

Opinnäytteessäni oleellista on sekä vieraantumisen kokemus että sen käsite. Kokemuksellista tietoa syvennän vieraantumisen käsitteellä, jolla kuvataan laajasti erilaisia ilmiöitä esimerkiksi sosiologisissa⁸, feministisissä⁹, uusmaterialistissa¹⁰ ja jälkistrukturalistisissa teorioissa¹¹. Lisäksi tarkastelen vieraantumista talousrakenteellis-teoreettisesti¹² paikantaen vieraantumisen kapitalistisiin logiikoihin. Tutkielmani nojaa siis sekä kokemukselliseen että teoreettiseen tietoon – tarkoitukseni on harhailla rinnakkain kokemuksellisen ja teoreettisen välillä toinen toistaan syventäen.

Luvussa 2 kuvaan praktiikkaani ja tutkielmani postkvalitatiivista luonnetta. Luvussa 3 avaan lyhyesti normaalin paradigman historiaa ja sen linkittyä kapitalismin logiikoihin. Luvussa 4 syvennän neuroqueer-ruumiillisuuteen tarkastellen sitä suhteessa dualistiseen harhaan ja kirjoitan lisäksi stimmauksesta maailmassa olemisen tapana. Luvussa 5 pohdin vieraantumisen aiheuttamaa katkosta, sekä kurotan jatkokysymyksillä kohti tulevaa työskentelyäni.

⁸ Katso esim. julkaisu *Alienation*, Jaeggi 2014. ja artikkeli *Kiinnittävät ja kuluttavat siteet: vieraantuminen ja vastarinta työssä*, Salmenniemi 2021.

⁹ Katso esim. julkaisut *Xenofeminism*, Hester 2018, 17. tai *Glitch Feminism*, Russell 2020.

¹⁰ Katso esim. julkaisut *Tieto ihmisen jälkeen*, Braidotti 2024, 80. tai *Materian Väre*, Bennett 2020 (2004), 7.

¹¹ Katso esim. julkaisut *Discipline & Punish*, Foucault 1995 (1975), 276. tai *Anti-Oidipus*, Deleuze & Guattari 2010 (1975), 362–363.

¹² Katso esim. julkaisu *Empire of Normality*, Chapman 2023, 110–113.

2 Harhailua kohti postkvalitatiivista

Uteliaisuuteni tarkentuu vieraantumisen käsitettä kohti moninaisista suunnista.

Vieraantuminen on ollut kokemuksellisesti läsnä monenlaisissa elämäntilanteissani, joiden lisäksi olen tunnistanut itsessäni kokonaisvaltaisen ruumiillisen liikituksen uusmaterialististen, jälkistrukturalististen ja neuroqueer-teorioiden äärellä, jotka käsittelevät tavalla tai toisella vieraantumista. Uteliaisuuteni kohdistuu ja kietoutuu vieraantumisen käsitteen ympärille, sillä käsite on vaikeasti ymmärrettävä, vaikka sen olisi kokemuksellisesti tuntenut. Tutkielmani myötä haluan ymmärtää vieraantumisen käsitettä kokonaisvaltaisemmin ja sen myötä syventää myös taiteellista praktiikkani. Opinnäytteeni on taiteellista tutkimusta ilman taiteellista produktiota – tutkielmani kietoutuu nykytaiteen kontekstiin tehden näkyväksi taiteellisen praktiikkani tiedonhankinnallisen ja teoreettisen taustoittamisen.

Vieraantuminen on usein mukana teoksissani, jos ei kokijalle näkyvästi, niin itselleni taiteilijana lähtökohtana, teemana, tunnelmana tai jonkinlaisena alaviitteenä. Teokseni ovat usein mediataideinstallaatioita, jotka yhdistävät videota, ääntä ja esineitä. Kuvallisesti ja äänellisesti olen kiinnostunut toisteisuudesta, *looppaavuudesta*, jota käytän usein videoteoksissani kerronnallisuuden välineenä tai videon muotona. Toisteisuus on tuotavissa myös vieraantumisen kontekstiin, sillä vieraantuneen oleminen on usein rytmiltään laahaavan toisteista: päivät alkavat vain päättyäkseen ja alkaakseen taas uudelleen alusta.

Ominaista teoksilleni on myös jonkinlainen epäselkeyden ja outouden tunne ja kokemus. Teoksessani *Lost touch with* (2024) videolla liikehtii hahmo, joka katsoo näyttöltä suoraan teoksen kokijaa kohti, hänelle samalla puhuen. Puheesta ei kuitenkaan saa selvää ja hahmon äänet purkautuvat tilassa erilaisiksi suodatetuiksi taajuuksiksi. Teoksessani *I wanna feel your body* (2024) punainen nojatuoli on suuntautunut tyhjää seinää kohti ja pyytää istumaan päälleen.¹³ Nojatuolille istahtaminen on varsin arkinen teko. Ääneen lausuttu pyyntö kuitenkin ikään kuin paljastaa arkisen aktion – arkisuus nyrjähtää itsetietoisuuden aiheuttaman katkoksen myötä oudoksi.

Teokseni ilmentävät usein katkosta – jokin on paljastunut, muuttanut muotoaan tai muuttunut peruuttamattomasti. Katkos on jo tapahtunut tai jokin tunnelmassa enteilee sitä.

¹³ *I wanna feel your body* (2024) teoksen sisälle on piilotettu liikesensori, jonka avulla teos huomaa kehon tilassa. Lisäksi teos sisältää moottoreita, kosketusherkkää elektronista lankaa ja painonapin, joiden avulla istuin keskustelee ja värisee tuntiessaan ruumiin painon päällään.

Teokseni törmäyttävät toisteisuudelle ominaisen jatkuvuuden ja katkokselle ominaisen pysähtyneisyyden ja aloittavat jonkinlaisen enteilevän prosessin kohti toista tai toisenlaista.

Tutkielmani lähdekirjallisuus on tarttunut mukaani vuoden 2024 taiteellisen työskentelyni aikana. Toteuttamieni teosten taustamateriaalia kerätessäni vieraantumisen käsite toimi itselleni tarttumapintana, jonka avulla tarkastelin erilaisia arkisia toimintoja sekä teorioita. Taiteellisessa praktiikassani olen kiinnostunut siitä, miten vieraantumisen kokemus sijoittuu erilaisiin arkisiin kapitalistisloogisiin toimintoihin ja siitä, millaisia kokemuksia vieraantumisella kuvataan erilaisissa teorioissa ja miten käsite lisäksi kytkeytyy erilaisiin teorioihin. Lähdemateriaalini edustavat neuroqueer-teoreettista, intersektionaalista feminismiä, antikapitalistista, sosiologista ja jälkistrukturalistista teoriaa.

Galleria Huudon *Alien Desire* (2024) näyttelyäni toteuttaessani syvennyin vieraantumisen käsitteeseen Rahel Jaeggin *Alienation* (2014) kirjan avulla. Samanaikaisesti laajensin neuroqueer-teoreettista sanastoani Devon Pricen *Unmasking Autism* (2022) kirjan äärellä. Lisää lähdekirjallisuutta olen löytänyt rihmastonkaltaisesti: edellä mainittujen teosten lähdeluetteloista ja taas näiden teosten lähdeluetteloista. Keskustelen tutkielmassani tiiviisti jo johdannossa mainitsemieni Walkerin *Neuroqueer Heresias* (2021) sekä Chapmanin *Empire of Normality* (2023) kirjojen kanssa. Näiden lisäksi keskustelukumppaneinani toimivat muun muassa filosofi Mariana Alessandrinin *Night Vision* (2023), historioitsija ja marxilaisfeministi Silvia Federicin *Caliban and the Witch* (2004) ja queer-teoreetikko Sara Ahmedin *The Feminist Killjoy* (2024) -julkaisut. Suuri osa lähdemateriaalistani suhtautuu myönteisesti (neuro)moninaisuuden käsitteeseen ja on kriittinen esimerkiksi patologista paradigmaa kohtaan. Tutkielmani tarjoamat vastaukset olisivat siis erilaisia, jos lähteinäni toimisivat sellaiset psykologiset teorit, jotka suhtautuvat neuromoninaisuuden käsitteisiin kriittisesti tai antipsykiatriset teorit, jotka tarkastelevat ihmiselämää varsin individualistiteoreettisesti.

Tutkielmani paikantuu neuroqueer-teoreettisen ja intersektionaalisen feminismin risteyksiin ja sen luonne on kriittinen suhteessa vallitseviin käsitteisiin ja olemisen tapoihin. Tutkielmani kulkee postkvalitatiivisen tutkimuksen läheisyydessä. En kuitenkaan rohkene väittää tutkielmaani postkvalitatiiviseksi, sillä en ajattelijana ole vielä tarvittavalla syvyydellä perehtynyt jälkistrukturalismiin, josta postkvalitatiivinen tutkimus versoo.¹⁴ Tutkielmani analyysi muodostuu kirjoittamalla valitsemani lähdemateriaalin kanssa ja sen vierellä.¹⁵

¹⁴ St. Pierre 2023, 21.

¹⁵ Mt. 2023, 22.

Postkvalitatiivinen tutkimus ei kerro tutkijalleen mitä menetelmiä tulisi käyttää tai mitä tutkimuksessa tulisi tehdä. Kriittisen teorian professori Elizabeth Adams St. Pierre väittää, että tutkimusten menetelmäkeskeisyys ajoittain jäykistää ajattelua ja etäännyttää kauas itse tutkimusaiheesta.¹⁶ Postkvalitatiivisen tutkimuksen lailla tutkielmani suuntia ohjaavat pikemminkin filosofiat ja käsitteet, etenkin *vieraantumisen*, kuin kvalitatiivisten tutkimusten piirissä käytetyt valmiiksi muotoillut menetelmät.¹⁷ Valmiit kvalitatiiviset menetelmät eivät tuntuneet sopivan tutkielmani käsitteeseen suuntautuvaan luonteeseen.

Tutkimusotteeni on teorioiden ja kokemuksellisuuden väleillä harhaileva, kuitenkin vieraantumisen käsitteeseen ja kokemukseen kiinnittyvä. Postkvalitatiivinen tutkimus syleilee tunnetta, kun vielä ei ole tarkasti muotoutunut mitä ja miten tulisi tehdä.¹⁸ Postkvalitatiivista tutkimusta voisikin kutsua prosessivetoiseksi, sillä sen suunta menetelmiseen muotoutuu sitä tehdessä. Tutkielmani menetelmällisyys rakentuu 1) vieraantumisen käsitteeseen suuntautuvasta teoreettisesta kirjallisuuskatsauksesta. Luen, tulkitsen ja keskustelen lähteideni kanssa postkvalitatiivisten, antikapitalististen ja neuroqueer-teoreettisten linssien läpi. 2) Neuroqueer-ruumiillisuuden ja normatiivisten rakenteiden välisistä kokemuksellisista hankaavuuksista, joita etsin sekä itsestäni että lähdekirjallisuudestani. Kokemuksellisuuden myötä tutkielmassani on nähtävissä autoetnografisia sävyjä.¹⁹ Sekä 3) posthumanistisesta ruumiillisesta praktiikasta kävelyharjoitteiden muodossa. Kävely-kirjoittaminen on aktiivista aukiolemista, joka tunnistaa ja tunnustaa erilaisten asioiden limittymisen ja niiden jatkuvan tulemisen luonteen.²⁰ Kävely lomittuu itselläni myös stimmaukseen²¹ – se mahdollistaa sekä aukiolemisen että visuaalisen ja liikkeellisen stimmauksen, joka tuottaa asioiden yhdistymistä ja erilaisten kytkösten muodostumista. Tutkimuksellisuus paikantuu ajattelussani ja taiteellisessa praktiikassani usein ruumiillisiin affekteihin, jotka nousevat lukemisen, kirjoittamisen, kävelemisen ja olemisen rinnakkaisista ja vuorottaisista olemisistä.

Normaalin paradigman aiheuttaman paineen ja hankauksen voi ajatella olevan kaikille ruumiillisuuksille jossain määrin yhteistä. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin nimenomaisesti neuroqueer-ruumiillisuuksien ja normaalin paradigman välisiin suhteisiin – pohdin hankaavuuksia neuroqueer-ruumiillisuudesta käsin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kaikenlaiset ruumiillisuudet voisi saada tutkielmastani jonkinlaista resonanssia.

¹⁶ Mt. 2023, 23 ja 30.

¹⁷ Mt. 2023, 23.

¹⁸ Mt. 2023, 24.

¹⁹ Katso esim. Jussila, 2022 62–78. Kuvataiteilija ja sukupuolentutkija Utu-Tuuli Jussila purkaa omakohtaisesti näkyvyyden, näkymättömyyden ja katseen kysymyksiä *Pitääkö olla näkyvä?* -esseessään.

²⁰ Springgay & Truman 2018, 139.

²¹ Lisää stimmauksesta sivuilla 16–19.

Kirjoitan tätä tutkielmaa vieraantumisen käsitteestä ja kokemuksesta kiinnostuneille sekä hankausta ruumiinsa ja rakenteiden välissä tunnistaneille. Kirjoitan tätä erityisesti myös itselleni, sillä jatkuva eri suuntiin hapuileva uteliaisuus vaatii paikantuakseen ja kiinnittyäkseen myös kuratoriaalista tekstiä, jota tutkielmaksi tässä tapauksessa nimitetään. Kuratoriaalisella tekstillä tarkoitan sitä, että tekstin muotoutuakseen, jotain – *suurin osa* – on jätettävä pois. Pyrin parhaani mukaan tuottamaan rajallisessa mitassa katsauksen siitä, mitä tulkitsen vieraantumisen käsitteen ja kokemuksen nykyisillä tiedoillani tarkoittavan ja miten se paikantuu normaalin paradigman ja neuroqueer-ruumiillisuuksien välisiin suhteisiin. Ymmärrän tutkielmani olevan välähdyksenomainen fragmentti kaottisissa ja monimutkaisissa järjestäytymisen, olemisen ja tulemisen tavoissa, joita olen vasta vähitellen alkamassa hahmottaa.

3 Vieraantuminen normaalin paradigmassa

Normaali on sana, joka vilahtelee arkikielessä vähän väliä, puhujan sen merkitystä kummemmin ajattelematta. Sana on kuitenkin sangen poliittinen, sillä se sisältää myös ajatuksen epänormaaliudesta. Täten on esimerkiksi ongelmallista ja ableistista todeta yksilön olevan *neuronormaali*, sillä tämä pitäisi sisällä oletuksen siitä, että on olemassa myös *neuroepänormaaleja* yksilöitä.²²

Paradigma on joukko perustavanlaatuisia oletuksia, periaatteita sekä ajattelutapoja, jotka vaikuttavat siihen, miten yksilö ajattelee ja keskustelee jostakin tietystä aiheesta.

Normaalin paradigma on siis ajattelumalli, jossa jokin asia, kuten jonkinlainen tietty ajattelun tai olemisen tapa, koetaan normaaliksi ja näistä tavalla tai toisella poikkeavat tavat putoavat sen ulkopuolelle. Normaalin paradigma sisältää myös ajatuksen normatiivisen kehon ihanteesta: kehonormit määrittävät millainen keho on terve ja millaista kyvykkyyttä ihmiseltä vaaditaan, jotta hän tulee kohdatuksi täysivaltaisena osana yhteiskuntaa.²³ Hallitsevat kehonnormatiiviset ja sosiokulttuuriset paradigmat voivat olla laajalle levinneitä ja tiukasti juurtuneita, jonka vuoksi moni ei tule koskaan kyseenalaistaakseen niitä.²⁴ Monesti yksilöt näkevätkin maailman pikemminkin annettuna, kuin seurauksina heidän maailmaarakentavista teoistaan.²⁵

Normaalin käsite on aina suhteessa ympäristöönsä – normaali queer-yhteisössä ei välttämättä esiinny normaalina kristillisessä yhteisössä, normaali Taideyliopistossa ei välttämättä ole normaalia Aalto-yliopiston kontekstissa, neuronormatiivisen yhteisön normaali ei välttämättä näyttäydy normaalina neuromoninaisessa yhteisössä. Eri yhteiskunnilla, kulttuureilla ja yhteisöillä on omat normaalin käsitteensä, joiden läpi yksilöt kokevat ja tulkitsevat maailmaa. Makroyhteisöjen sisällä voi olla myös monenlaisia mikroyhteisöjä, kuten perheitä ja ystäväpiirejä, joiden normaalin käsitteet eroavat toisistaan. Normaalin paradigma sisältää myös tiloissa olemisen tapoja. Toisin sanoen, jonkinlainen ruumiillisuus koetaan tilassa normaaliksi, kun taas toisenlainen ei. Myös olemisen normaali vaihtelee yhteisöstä, paikasta ja kulttuurista toiseen. Normaali ei ole staattisesti olemassa

²² Tästä syystä sanat *neurotyypillinen* (eng. *neurotypical*) ja *neuroepätyypillinen* (eng. *neurodivergent*) ovat vakiintuneet puhuttaessa neuromoninaisuudesta. *Tyypillinen* siksi, koska kyseessä on valtavaesto, *epätyypillinen* siksi, koska kyseessä on vähemmistö. Myös *neurovähemmistö* ja *-enemmistö* -sanat ovat yleistymässä neuromoninaisuuskeskustelussa. Walker 2021, 38–41.

²³ Tawast & Leinonen 2024, 249.

²⁴ Walker 2021, 17–18.

²⁵ Jaeggi 2014, 11.

erilaisissa yhteisöissä, vaan sitä jatkuvasti myös tuotetaan rakenteellisesti yhteiskunnan ja kulttuurin toimesta.

Normaalin paradigma voi järkähtämättömyydessään tuottaa vieraantumista – ruumis saattaa muuttua rajattomaksi tai hahmottomaksi etenkin, jos ruumiin tarpeet ja halut eivät kohtaa normaalin paradigman kasvun tavoitteiden kanssa. Seuraavissa alaluvuissa avaan normaalin paradigman linkittyymiä kapitalismiin; sekä mekanisoituun että suorittavaan ruumiiseen.

3.1 Mekanisoitu ruumis

Historioitsija ja marxilainen feministi Silvia Federici kirjoittaa, että *kapitalismin luoma ensimmäinen kone ei suinkaan ollut höyryveturi tai kello, vaan ihminen*.²⁶ Kapitalismi tarvitsee toteutuakseen työvoimaa – kapitalissosiaalistettuja ruumiita, jotka toimivat osana kasvun järjestelmää. 1600-luvulla filosofit René Descartes ja Thomas Hobbes alkoivat tutkia ihmisruumiin potentiaalia työvoiman ja kurinpidon näkökulmista.²⁷ Silvia Federici nimittää ruumiin tutkimista teollistumisen nimissä mekaaniseksi filosofiaksi. Läntisessä teollisessa kapitalismissa ruumiin tuli muuttua mahdollisimman tuottavaksi – ihminen mekanisoitiin toimivaksi työvoimaksi epäinhimillistämällä, sekä erottamalla persoona ruumiista.²⁸ Alkoi ruumiillisuuden sosiaalinen suunnittelu ja teknologistaminen, jossa tuotettiin työkalunomaisia ihmiskoneita.²⁹ Työvoiman alainen ruumis alettiin nähdä materiaalina ja mekaanisina osina, joita tuli hyödyntää kasvun välineinä. Descartes kirjoittikin, että ihmisruumis on kellon kaltainen automaatio, jonka kuolemaa ei tulisi surra rikkinäistä työkalua enempää.³⁰ Ruumis oli joko tuottava ja siten toimiva, tai tuottamaton eli rikki.³¹ Mekanisoidussa filosofiassa kohdutkin pelkistettiin työvoiman lisääntymiskoneiksi.³²

1800-luvulla rinnakkain kapitalistisen teollistumisen kanssa myös länsimainen lääketiede kulki kohti statistiikkaa. Modernien mittausten avulla jokaiselle ruumiintoiminnolle, aina sydämenlyönneistä hengityksen tiheyteen, määritettiin keskiarvo. Tämän voi nähdä olevan ajassaan varsin demokraattinen ajatus, sillä se tulkitsi ensimmäistä kertaa hyväosaiset ja sorretut samankaltaisina ruumiillisina ihmisinä. Suuntaus kuitenkin mahdollisesti normaalin ja epänormaalin dualistisen jaottelun. Keskivertoa alettiin pitää

²⁶ Federici 2004, 146.

²⁷ Mt. 2004, 138.

²⁸ Mt. 2004, 140.

²⁹ Mt. 2004, 137.

³⁰ Mt. 2004, 139.

³¹ Chapman 2023, 24.

³² Federici 2004, 144.

normaalin ja jopa täydellisen mittana, kun taas kaikki siitä poikkeava nähtiin korjattavana, luonnottomana tai jopa hirviömäisenä. Keskiverron käsite oli jo syntyessään varsin rasistinen, ableistinen ja misogynyninen, sillä valkoinen ja vammaton mies nousi ihmisen ihanteeksi.³³ Syntyi siis ruumiillinen normaalin paradigma, joka asetti ihmiset hiarkiaan rodun, sukupuolen ja vammattomuuden mukaan. Vastakkain olivat niin kutsutut normaalit ihanteelliset ruumiit ja epänormaalit *toiset*.

Pystyvistä, työkykyisestä ja vammattomasta kehosta tuli kapitalistisessa järjestelmässä normi ja tuottavuus muodostui ihmisen mitaksi. Keskiverrosta poikkeavat ruumis(mielet) alettiin nähdä tuottavuuden kontekstissa hyödyttöminä. Tämän seurauksesta alkoi kognitiivinen erottelu, jota toteutettiin niin vasemmalla kuin äärioikeallakin. Marxin työläisen käsite nojasi Adolphe Queteletin *average man* -käsitteeseen; perustettiin kouluja, jotka erottelivat oppilaitaan kognitiivisten ajattelutapojen perusteella erilaisille luokille; Natsi-Saksassa nähtiin suurin osa neuroepätyypillisistä hyödyttöminä parasiitteina, jotka tuli kitkeä ja tuhota massamurhin ja pakkosteriloinnin.³⁴

Näiden historiallisten liikahtelujen ja kauhujen myötä pinnalle nousi antipsykiatria, jossa vastustettiin ihmisten erottelua ja sulkemista mielisairaaloihin. Ensikuulemalta tämän voisi ajatella olevan positiivinen käänne. Antipsykiatria oli kuitenkin hyperindividualistinen ajattelusuuntaus, jossa mielisairauksien ajateltiin olevan yksilöiden vastuunpakoilua yhteiskunnallisista velvoitteista. Mielenterveyshäiriöisten ajateltiin olevan heikkoluonteisia valehtelijoita pikemminkin kuin huonovointisia ihmisiä, jotka tarvitsevat sosiaalista ja lääkinnällistä avustusta.³⁵ Aloitettiin esimerkiksi autisteille kohdennettuja – toiseuttavia, ableistisia ja traumatisoivia – käytösterapian muotoja, joiden tavoitteena oli puskea autistista lasta kohti keskivertoa sekä käytökseltään että ajattelultaan. Autismi nähtiin siis epänormaaliutena, joka tuli mahdollisuuksien mukaan kitkeä irti yksilöstä.³⁶

Antipsykiatria oli (ja on) uusliberalistinen suuntaus, jossa ajateltiin ihmisten olevan täydessä vastuussa itsestään, onnellisuudestaan ja asemastaan yhteiskunnassa – esimerkiksi köyhyys nähtiin pikemminkin yksilöllisenä kuin rakenteellisenä ongelmana. Tämä ajattelu oikeuttaa sosiaalisista palveluista leikkaamisen ja niiden yksityistämisen, vaikka kurjistaminen ja rahoituksen leikkaaminen tärkeiltä sosiaalipalveluilta on nähtävissä myös

³³ Adolphe Queteletin kirja *The Avarage Man (l'homme moyen, 1835)*, rakensi pohjaa normaalin ihmisen käsitteelle. Chapman 2023, 34–39.

³⁴ Mt. 2023, 57–60.

³⁵ Mt. 2023, 79–80.

³⁶ Mt. 2023, 92–94.

itsemurhaluvuissa.³⁷ Neuronormatiivisuuden käsite kutistui yhä kapeammaksi ja psykologia alkoi liikehtiä ihmisyyden sijasta kohti pääomaa.³⁸ Neuronormatiivisuuden ohella myös heteronormatiivisuus kietoutui tiukemmin kapitalismin tuotteistaviin logiikoihin. Jos normatiivisesta ihanteesta poikkesi, kuviteltiin se mahdollisena hidasteena tai uhkana jatkuvalla kasvulla. Ruumiin tuli palvella kapitalismia tuottavuuden työkaluna ja kaiken tilastollisesta normista poikkeavan ajateltiin tarkoittavan matalampaa tuottavuutta.

Federici kirjoittaa, että mitä enemmän ruumiin potentiaalia tutkittiin työvoimana, sitä enemmän se tuntui muuttuvan ällöttäväksi.³⁹ Ruumiin epäonnistumista steriilinä koneena alettiin halveksia. Erilaiset ruumiintoiminnot alettiin nähdä kuvottavina, minkä myötä tuotettiin uudenlaisia maneristisiä käytöstapoja: ruokaan ei saanut koskea, alaston ei saanut olla, seksistä ei saanut puhua. Ajatus kehosta muutettiin steriiliksi – hyvä työläinen kontrolloijalujaan ja tarpeitaan tahtonsa avulla.⁴⁰ Ruumiista irrotettiin kaikki abstraktit ja hämmäiset piirteet, jotka ennen koettiin esimerkiksi mystisinä tai taianomaisina.⁴¹ Kehosta tehtiin vastenmielinen, *toinen*, ja se alettiin nähdä persoonaa alempiarvoisempaan.⁴² Persoonaa toisinsanoen irrotettiin ruumiista – ja ruumis muutettiin pelottavaksi ja lihalliseksi asiaksi, jota tuli kontrolloida järjellä.

3.2 Uupunut ja suorittava ruumis

Marxin kirjoittaessa ensimmäistä kertaa työn vieraannuttavista vaikutuksista⁴³ vuonna 1844 työ oli varsin erilaista verrattuna nykypäivään. Marxin aikainen länsimaalainen teollinen työ oli monotonista, fyysistä ja ikävyyttävää, kun nykyaikana länsimaalainen työ on osa tietotalouden mekanismeja. Robert Chapman tuo Marxin vieraantumisen käsitteen tähän päivään kolmiportaisesti: jälkitekollisessa ajassa työ koostuu 1) tunnetyöstä, 2) kognitiivisesta työstä ja 3) suhteesta pääomaan.⁴⁴ Nämä kaikki ovat enemmän tai vähemmän läsnä erilaisissa työn muodoissa aina alustataloudesta palvelutalouteen ja tietoteknisestä työstä hoivatyöhön.

Tunteista ja niiden ohella ruumiillisista eleistä on tullut osa työmarkkinoita. Palvelutaloudessa kahvilatyöntekijän hymy on osa hänen työnkuvaansa.⁴⁵ Kymmenen vuotta erilaisissa asiakaspalvelutehtävissä työskenneltyäni olen kokenut, kuinka esimerkiksi

³⁷ Chapman 2023, 110.

³⁸ Mt. 2023, 89.

³⁹ Federici 2004, 153.

⁴⁰ Mt. 2004, 149.

⁴¹ Mt. 2004, 142.

⁴² Mt. 2004, 153–155.

⁴³ Jaeggi 2014, 11.

⁴⁴ Chapman 2023, 111–113.

⁴⁵ Mt. 2023, 111.

tarjoilijana 12-tuntisen työvuoron aikana erilaisista ruumiillisista kivuista, tarpeista ja tunteista tuli vieraannuttaa itsensä – pakotettu ystävällisyys kietoutui osaksi laadukasta asiakaspalvelua ja työnkuvaa.⁴⁶ Asiakaspalvelijan ruumiin tuntemukset ja tarpeet ovat asiakkaan halua ja yrityksen kasvua toisarvoisempia.

Länsimaisessa post-fordismissa⁴⁷ keholliset normit linkittyvät teknoruumiillisuuteen. Teknoruumiillinen maailmassa oleminen on kietoutunut digitalisaatioon ja alati uudistuvaan teknologiaan. Post-fordistisissa yhteiskunnissa ihmisiä yhdistää sosiaalisuuden, hyperjoustavuuden ja tunnetyön vaade.⁴⁸ Hyper-joustavuus tarkoittaa sitä, että yksilön tulee alituisesti olla valmiina vaihtamaan pätkätyöstä toiseen, työtavasta toiseen ja sosiaalisesta tilanteesta toiseen. Ihmisen tulee siis reagoida yhteiskunnalliskapitalistiin muutoksiin mukautumalla sen liikkeisiin.

Post-fordististen yhteiskuntien alati kiihtyvä rytmi vammauttaa ihmisiä.⁴⁹ Jälkitekollisessa ajassa ihmisen tulee olla kykenevä liikkumaan sekä henkisesti, että fyysisesti mahdollisimman nopeasti. Joustavuuden vaade tuottaa rajattomia ihmisiä, mikä altistaa loppuun palamisille ja erilaisille mielenterveyden häiriöille. Chapman kirjoittaa, että esimerkiksi autismin ja ADHD:n diagnoosit lisääntyvät kapenevien käytösnormien ja joustavuuden vaateen maailmassa.⁵⁰ Autisteille on ominaista rutiinien sekä pysyvyyden tarve, ja ADHD-yksilöillä on usein haasteita itseohjautuvuuden kanssa.⁵¹ Nämä ominaisuudet ovat ristiriidassa jälkitekollisen ajan työkuultuurin kanssa. Chapman alleviivaa, että autismi ja ADHD ovat todellisia neuroepätyypillisyyden muotoja, mutta kapitalismin logiikat lisäksi tuottavat ihmisissä näitä diagnooseja sitä mukaan, kun yksilöt eivät pysy kiihtyvän työkuultuurin ja yhteiskunnan mukana. Tuloksena on jatkuva väsymys ja uupumus, jonka lisäksi erilaiset haasteet ja avuntarpeet luokitellaan yksilön, ei suinkaan rakenteiden, ongelmiksi.

Filosofi Rosi Braidotti kirjoittaa, että kapitalistinen järjestelmä uuvuttaa etenkin kahdesta ristikkäisestä syystä: samalla kun pääoma ei koskaan lepää ja talous pyörii kellon ympäri, julkinen puhe korostaa terveyden ja hyvinvoinnin vaalimista.⁵² Hyvinvoinnin ja

⁴⁶ Neuromoninaisuuskeskustelun ja sosiaalisen maskaamisen kontekstissa tämä ilmiö on erityisen kiinnostava – hymyn ja muiden ystävälliseksi koettujen eleiden maskaaminen sulautuakseen ympäristöön.

⁴⁷ Post-fordismi on fordismin jälkeinen aika. Perinteinen teollinen kapitalismi kasautui fyysiseen työvoimaan, mutta post-fordistisessa kapitalismissa työ paikantuu tietotyöhön. Chapman 2023, 112.

⁴⁸ Mt. 2023, 114.

⁴⁹ Mt. 2023, 115.

⁵⁰ Mt. 2023, 116.

⁵¹ Huom. ei aina! Autisteja ja/tai ADHD-ihmisiä ei ole mahdollista typistää yhdenlaiseen stereotyyppiin. Neuroepätyypillisyydet ilmenevät yhtä moninaisissa muodossa kuin neuroepätyypillisiä ihmisiä on olemassa.

⁵² Braidotti 2024 (2019), 29.

mindfulnessin liiketoiminnat kukoistavatkin prekaareissa ja toiseuttavissa yhteiskunnissa, jotka rakenteiden sijaan syyttävät yksilöitä uupumisesta. Taloudellisesti hyvin toimeentulevat ihmiset ostavat itselleen hyvinvoinnin ja mielenterveyden palveluita pitääkseen itsensä mahdollisimman tehokkaina työntekijöinä. Filosofin ja kulttuuriteoreetikko Byung-Chul Han väittää, että 2000-luku ei ole enää kurinpitoyhteiskunta, vaan saavutusyhteiskunta. Pystyvyyden ja tuottavuuden ihanne on valunut töistä myös vapaa-ajalle ihmisten suorittaessa myös harrastuksiaan, ihmissuhteitaan ja sosiaalista mediaa. Michel Foucault'n yhteiskunta vankiloineen, hullujenhuoneineen ja tehtaineen on muuttunut erilaiseksi järjestelmäksi fitness- ja wellness-studioineen, ostoskeskuksineen ja toimistoineen.⁵³ Kirjoittaessaan, että *ihminen tuntee itsensä työn ulkopuolella ja työssä hän on itsensä ulkopuolella*⁵⁴, Marx tuskin tarkoitti sitä, että ihminen suorittaisi työnsä lisäksi myös itseään töidensä ulkopuolella. Moderni länsimaalainen uupunut mekanisoitu ruumis lepää ja rakentaa identiteettiään suorittamalla – kuinka levätä ja muodostaa identiteettiään silloin, jos mahdolliset olemassa olevat resurssit kuluvat selviytymiseen?

⁵³ Han 2015, 8.

⁵⁴ Federici 2004, 135.

4 Ruumiillisuus normaalin paradigmassa

Kapitalismi tuottaa jatkuvasti kapeampaa normaalia. Mitä ahtaammaksi normaalin paradigma kapenee, sitä todennäköisemmin ruumis tuottaa rakenteissa hankaavuutta. *Normaalit aivot* ovat samalla tavalla fiktiivinen käsite kuin *heteroseksuaaliset aivot*.⁵⁵ Jos kuitenkin elää valkoisena neurotyypillisenä ja vammattomana cissukupuolisena heterona länsimaalaisessa rasisisessa neuro- ja heteronormatiivisessa kulttuurissa, status quo toimii eduksesi.⁵⁶ Kuten heteronormatiivisuuden performanssi, niin myös neuronormatiivisuuden performanssi on joillekin ruumiille sopivampi tila kuin toisille.⁵⁷ Tällöin ruumis solahtaa helpommin normaalin paradigmaan – rakenteita ei kenties tule pohtineeksi, jos ruumis ei aiheuta niissä kitkaa. Nick Walker kirjoittaakin yhteiskuntatieteilijä Karl Deutchin sanoin vallasta, joka ikään kuin tulee luokse, jos maailmassa ei tarvitse tarkastella kriittisesti omia ajattelumallejaan, niitä purkaen ja uutta oppien.⁵⁸ Ruumiin ja rakenteiden välinen hankaavuus saattaa ymmärrettävästi aiheuttaa turhautumista ja vihaa, jota voisi tarkastella ruumiillisena tietona rakenteellisten muutosten tarpeesta. Status quo tulkitsee kuitenkin vihan irrationaalisena ja negatiivisena tunteena.⁵⁹

Mariana Alessandri kirjoittaa pimeiden tunteiden demonisoinnista – valo yhdistetään positiiviseen ja hyvään, pimeys sitä vastoin negatiiviseen ja pahaan. Hän kirjoittaa *dolorista*, joka voi tarkoittaa sekä henkistä että fyysistä kipua ja näiden yhdistelmää. *Dolor* mahdollistaa havaitsemaan asioita, joita ei aiemmin ole huomannut.⁶⁰ Tulkitseen hänen tarkoittavan ruumiista nousevien pimeiden tunteiden ja affektien sisältävän tietoa, jota niin kutsutuissa valon tunteissa ei välttämättä ole samalla tavalla löydettävissä. Positiivisuuteen painostava kulttuuri haluaa kuitenkin korjata, parantaa tai käännä pimeät, pohtivat ja negatiiviset tuntemukset mahdollisimman nopeasti.⁶¹ Pimeät ja pohtivat tunteet koetaan kenties normaalin paradigmaa haastavina ja siten myös niitä kriittisesti tulkitsevinä.

Vieraantumisen kokemusta ei voi kääntää vihan tai surun kaltaiseksi tunteeksi. Tunteet, niin pimeät kuin valoisatkin, voivat toki vieraantumisen tapaan olla kokemuksellisia, ruumiillisia ja viipyileviä tiloja. Vieraantuminen on kuitenkin jotain pysyvämpää kuin tunne – se on ruumiillinen tila, jonka myötä sen kantaja menettää kosketuksensa itseensä ja

⁵⁵ Walker 2021, 181.

⁵⁶ Mt. 2021, 140.

⁵⁷ Mt. 2021, 180.

⁵⁸ *Power is the ability not to have to learn*. Lause on alunperin valtiotieteilijä Karl Deutchilta. Mt. 2021, 89.

⁵⁹ Alessandri, 2023, 31.

⁶⁰ Mt. 2023, 65.

⁶¹ Mt. 2023, 5.

ympäristöönsä. Valon ja pimeyden dualistisessa jaottelussa vieraantumisen voisi kuitenkin nähdä keikahtavan pimeyden puolelle. Jos vieraantumisen kokemusta tulkitaan pimeänä *dolorina*, voisi sen nähdä antavan ruumiillista tietoa rakenteellisten muutosten tarpeesta. Seuraavissa alaluvuissa kirjoitan, kuinka dualistinen harha vieraannuttaa neuroqueer-ruumiillisuutta ja kuinka stimmaus voi toimia jälleen löytämisen ruumiillisena välineenä.

4.1 Dualistinen harha

Tunteiden jaottelu negatiivisiin ja positiivisiin, pimeisiin ja valoisiin, on nähdäkseni osa laajempaa ilmiötä. Normaalin paradigma sisältää dualistisen – kahtiajakoisen – ajattelun, joka jakaa sananmukaisesti asioita kahteen toisistaan erilliseen ja vastakkaiseen yksikköön. Vastakkainasetteluun perustuva maailmankuva on rakentunut osaksi ihmiskeskeistä ja -lähtöistä ajattelua.⁶² Dualismi kietoutuu tiukasti modernin länsimaalaiseen ääripäitä ja vastakohtia etsivään ja rakentuvaan ajatteluun. Kahtiajakoisuus kiinnittyy niin akateemiseen kuin arkiseenkin kieleen, vaikka ääripäitä ja vastakohtia ei ole aina mielekäästä eikä ajoittain edes mahdollista löytää. Esimerkiksi tunteet eivät ole toisistaan erillisiä vastakohtia, vaan pikemminkin toisiinsa limittyneitä monimutkaisempia monistisia mekanismeja. Ilo ei ole surusta irrallinen vastakohta, sillä suruun voi liittyä iloa sekä iloon surua. Positiivisten tunteiden pitäminen negatiivisia tunteita hyväksyttävämpinä aiheuttaa ihmisten välillä kohtaamattomuutta. Esimerkiksi viha ja suru voivat sisältää informaatiota, jos toisen kipua malttaisi sen tukahduttamisen sijaan kuunnella.⁶³ Historiallinen valon ja pimeyden sekä valkoisen ja mustan binäärit ovat kietoutuneet tiukasti myös rasismiin. Alessandri väittää, että rasismista irti pääseminen on mahdollista vasta, kun lakkaamme pitämästä pimeyttä ja siten myös mustuutta epäonnistumisena tai puutteena.⁶⁴

Dualistinen ajattelu ylläpitää nähdäkseni myös esimerkiksi heteronormatiivista binääristä sukupuolijakoa, normaalin ja epänormaalin sekä luonnollisen ja luonnottoman kahtiajakoa. Descartesin luoma *ruumis-mieli* -jaottelu kaikuu nykypäivässä fyysisen ja henkisen sekä materiaalisen ja ei-materiaalisen erotteluna. Dualismi vaikeuttaa näkemästä kahtiajaon ulkopuolelle ja synnyttää vastakkaisuuksien harhan. Dualistinen ajattelu sijoittaa ajattelun binääriselle janalle, kun todellisuudessa asioita esiintyy janan ulkopuolella ja sen ulottumattomissa. Dualistinen harha estää havaitsemasta maailmaa *moneutena*⁶⁵, jossa yksi asia voi tarkoittaa montaa asiaa yhtä aikaa ja eri asiat voivat olla yhtäaikaaisesti mahdollisia.

⁶² Braidotti 2024 (2019), 19.

⁶³ Alessandri 2023, 63.

⁶⁴ Mt. 2023, 7.

⁶⁵ Braidotti 2024 (2019), 22.

Vaikka normaalin ihmisen konsepti on fiktiivinen⁶⁶, asettaa normaalin paradigman dualistinen harha keskivertoihmisen ruumiillisuuden, ajattelun ja olemisen tavat ihanteeksi. Tästä jollain tavalla poikkeavat olemisen tavat näyttäytyvät janalla suhteessa kuviteltuun normaaliin epänormaaleina, korjattavina, tai sairaina.

Jos ruumiillisuus, identiteetti, ajattelu ja oleminen ei solahda dualistiseen normaalin paradigmaan, saattaa kokea ympäristönsä suhteessa itseen vieraana, ja itsensä ympäristöstä vieraantuneena. Jatkuva itsen puskeminen dualistiseen ihanteeseen aiheuttaa ruumiin rajattomuutta ja hahmottomuutta, jonka myötä mieliruumiilliset ääriviivat haalenevat. Jos on olemassa neuroepätyypillisenä ja/tai queerina ja/tai vammaisena ja/tai rodullistettuna, ei normaalin paradigma näyttäydy näkymättömänä vaan pikemminkin kitkaa ja hankausta aiheuttavana rakenteena suhteessa rajalliseen ruumiillisuuteen.⁶⁷ Sara Ahmed kirjoittaa *alienaatioaffektista* (engl. *affect alien*), mikä tarkoittaa sitä, että ei tunne samoja tunteita tai elehdi samoin kuin ympärillä olevat – kun misogyyminen, seksistinen, homofobinen, transfobinen tai ableistinen vitsi ei nauratakaan itseä, vaikka koko huone kiljuisi naurusta.⁶⁸ Tällöin saattaa huomata olevansa feministinen ilonpilaaja (engl. *feminist killjoy*), joka asettautuu poikkiteloin muiden mukavuudelle. Rakenteellisen normaalin ja ruumiin välinen kitka tulee näkyväksi ja aiheuttaa katkoksen myötä nauravien keskuudessa epämukavuutta.

Tunteiden dualistinen harha aiheuttaa pimeiden tunteiden pelkoa. Tämän vuoksi myös normaalin paradigmasta poikkeava ruumiillinen käytös aiheuttaa epämukavuuden tunnetta – jopa vakavaimuus saattaa merkitä uhkaa normaalin paradigman näennäiselle vaivattomuudelle. Dualistinen ajattelu ylläpitää vahingollista erottelua, sillä se mahdollistaa asioiden kategorisoimisen luonnollisen ja luonnottoman ääripäihin. Jos valtaväestön luonnollisena pitämää asiaa vasten asettuu poikkiteloin, saattaa itsekin keikahtaa luonnottoman puolelle. Ahmedin sanoin: *sinusta tehdään luonnotonta*.⁶⁹ Sisäiset arvot suhteessa sortavaan ympäristöön tuottavat ristiriidan aiheuttaman katkoksen – mieliruumis hankaa vasten rakenteita.

4.2 Stimmaus maailmassa olemisen tapana

Stimmaus on tärkeä itsesäätelyn väline etenkin neuroepätyypillisille ruumiille – se mahdollistaa sekä stressinsäätelyä että onnellisuuden ilmaisua. Sosiaalipsykologi Devon

⁶⁶ Walker 2021, 26.

⁶⁷ Rajallisella ruumiillisuudella tarkoitan kaikkia ruumiita, sillä jokaisella ruumiilla on omanlaiset rajansa. Jonkinlainen ruumiillisuus suhteessa normaalin paradigmaan on kuitenkin joustavampaa ja siten siihen myös helpommin solahtavampaa. Katso esim. Walker 2021, 188.

⁶⁸ Ahmed 2024, 30–34.

⁶⁹ Mt. 2024, 35.

Price korostaa stimmauksen yleisluonteisuutta: kaikki ihmiset stimmaavat, mutta neuroepätyypillisillä stimmaus on yleisempää ja toisteisempaa.⁷⁰ Stimmausta on mahdollista harjoittaa kaikilla viidellä aistilla, joten se voi olla vaikkapa äänellistä, liikkeellistä, visuaalista tai taktiilista.⁷¹ Stimmaus on siis toimintaa, jolla voi esimerkiksi maadoittaa itsensä läsnäolevaksi keskusteluun, tilanteeseen tai ympäristöön – hiusten tai pöydän toistuva puristaminen, hively, tunnustelu tai naputtelu voi mahdollistaa pidemmän keskittymissyklin kirjoittamiseen taikka keskusteluun. Stimmauksen avulla on mahdollista myös säännöstellä ruumismielen levotonta sisältöä tai ympäristöstä ruumiiseen valuvaa kaoottista aistilylikuormitustilaa. Stimmausta voi hyödyntää sekä aistilylikuormitus- että aistialikuormitustilassa.

Price joutui nuorena sensuroimaan impulsiivisia reaktioitaan ja teeskentelemään normaalin (paradigman) sisäisiä kiinnostuksenkohteita ja tunteita. Hän opetteli olemaan sanojensa mukaan vähemmän intensiivinen ja kiusallinen – toisin sanoen vähemmän oma itsensä.⁷² Price siis maskasi sulautuakseen ympäristöönsä. Maskaaminen voi tiukentua osaksi ruumiin normatiivisuuden performointia etenkin silloin, jos on toistuvasti tullut suoraan tai epäsuorasti kehotetuksi käyttäytymään, toimimaan tai tuntemaan toisin. Kun impulsiivisten reaktioiden tukahduttaminen muuttuu tiedostamattomaksi ja jatkuvaksi tavaksi, toimintoa alkaa ylläpitää krooninen ja tiedostamaton lihasjännitys. Willhelm Reich nimittää tätä ilmiötä *hahmopanssariksi* (engl. *character armor*). Hahmopanssarin myötä ihminen ei ainoastaan menetä kykyään spontaaniin liikkeeseen ja itseilmaisuun, vaan se myös vaikeuttaa omien tunteiden ja halujen tunnistamista.⁷³ Ruumis–mieli-jaottelussa mieli on ihanteellisesti kontrollissa ruumiista – ruumiin halut, impulssit ja tarpeet ovat tahdolle toissijaisia. Pitkän ja toistuvan tukahduttamisen myötä syntyy siis katkos, jossa yksilö vieraantuu omien halujensa ja tarpeidensa lisäksi myös impulsiivisesta ruumiillisuudestaan.

Itsesäätelyn lisäksi stimmaus voi toimia myös maailman kokemisen aktiona. Pitkään maskauksen alle tukahdutetun spontaanin stimmauksen uudelleen käynnistäminen voi tehdä muutoksia kognitiivisiin prosesseihin sekä palauttaa iloa, elinvoimaisuutta ja luovuutta.⁷⁴ Stimmauksen myötä on mahdollista löytää takaisin itsen äärelle – toisteisen liikkeen tai äänen avulla on mahdollista vapauttaa normaalin paradigman jäykistämä ruumis(mieli). Erilaiset ja

⁷⁰ Price 2022, 26.

⁷¹ Mt. 2022, 26., Walker, 2021, 104.

⁷² Price 2022, 2 ja 4.

⁷³ Walker 2021, 187.

⁷⁴ Mt. 2021, 188.

itselleen uudet tavat liikkua ja käyttää kehoa tuottavat uusia hermoratoja⁷⁵, joka itsessään lisää uudenlaisen olemisen potentiaalia.

Uusien hermoratojen muodostumisen lisäksi ruumiillinen liike voi toimia myös normaalin paradigman murtamisen välineenä. Neuroqueer-ruumiillisuus pakenee dualistista määrittelyä nestemäisellä valumisella normaalin paradigman asettamien reunaehtojen yli. Neuroqueer-ruumis on sopimaton suhteessa normaalin paradigman määritteisiin, sillä se ei istu ennalta määriteltyihin rajoihin. Ei-maskaminen tarkoittaa sitä, että normaalin paradigman tukahduttaman ruumiin toimintoja aletaan tietoisesti purkamaan. Ei-maskaminen voi tarkoittaa eri ihmisille erilaisia asioita, kuten vaikkapa sormien yhteen hankaamista, esineen puristelua, hiusten toistuvaa räpläämistä, kehon heijaamista, sormien pöytään naputtelua, ääntelyä, taputtelua, laulamista, haistelua ja hypähtelyä, sekä lukuisia muita toimintoja. Ei-maskamisen aloittaminen ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista, sillä kuten Price kirjoittaa, kaikilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia harjoittaa sitä. Se mikä on yhdelle jossakin ympäristössä turvallista, voi toiselle olla henkeä uhkaavaa.⁷⁶ Tämäkin kytkeytyy normaalin paradigman alkujuurille: varhaiset lääkärit tulivat valkoisesta ja eurooppalaisesta taustasta ja he käyttivät heille tuttuja sosiaalisia, kulttuurisia ja ruumiillisia normeja keskiverron ihmisen ihanteen perustana. Kulttuurit, jotka olivat emotionaalisesti ja sosiaalisesti ilmaisuvoimaisempia tai vähemmän suodattavia, patologisoitiin irrationaaliksi, yliseksualisoitiin ja nähtiin aggressiivisena. Tämä vaikuttaa yhä siihen, että ihminen, joka on rodullistettu ja/tai tulee matalasta sosioekonomisesta luokasta, altistuu voimakkaammin maskamiselle suojatakseen turvallisuuttaan.⁷⁷

Normaalin paradigma saattaa asua ruumiissa niin tiukassa, ettei siitä tietoinenkaan irti pyristely aina ota onnistuakseen. Erilaisissa normaalin paradigman fyysisissä tiloissa voi muuttua hyper-(itse)tietoiseksi, joka saattaa lukittaa ruumiillisen olemisen tapaa. Seuraavaksi kirjoitan kokemuksestani eräässä paneelikeskustelussa keväällä 2025.

Istuessani paneelikeskustelun yleisössä uteliaisuuteni suuntautui vieressäni olevaa kivipylvästä kohti – halusin tuntea viileän kivisen pinnan kämmentäni vasten. En enää kuullut edessäni tapahtuvaa keskustelua, vaan sukelsin syvälle sisäiseen keskusteluun, jossa ruumiillinen haluni oli normaalin paradigman kanssa ristiriidassa. En pystynyt toteuttamaan impulsiivista haluani, vaikka ymmärsin pylvään koskettamisen olevan lähes huomaamaton

⁷⁵ Walker 2021, 190.

⁷⁶ Price 2022, 61–67.

⁷⁷ Mt. 2022, 61–62.

ele. Fyysisten tilojen paikallaan istumisen eetos on juurtunut ruumiiseeni niin tiukasti, että käteni ei liikahtanutkaan haluani kohden. Lopulta sisäinen ajatteluni muuttui arvostelevaksi – miksen uskalla toimia? Hyper-itsetietoisuus käynnistää ajatteluketjun, joka saattaa tilanteesta riippuen kestää minuutteja tai tunteja. Samanaikaisesti kun paneelikeskustelu jatkui, istuin siitä erillään sisäisessä keskustelussani.

Kun turhauttavan pitkän ajan jälkeen lopulta uskalsin hipaista kiveä, se ei tuntunut enää alkuperäiseltä halultani: tuntui, kuin olisin performoinut alkuperäistä haluani.

Tilanteessa oli jonkinlaista pakonomaisuutta ja ruumiillinen toiminto tuntui pikemminkin fiksaatiolta kuin impulsiivisen halun ja ruumiillisen toiminnon kunnioittamiselta.

Normaalin paradigman aiheuttama vieraantumisen kokemus asettautuu katkokseksi ruumiin ja ympäristön, sekä ruumiin ja halun välille. Fiktiivinen *normaali* kiinnittyy ja tiukentaa otettaan yksilöstä. Paradigma kiinnittyy ruumiiseen niin, että se tuottaa jatkuvaa itsen kontrollointia ja ympäristön tarkkailua. Tämä voi olla monimutkainen neuroqueer-ruumiillisuuteen liittyvä ilmiö – jos on tottunut tarkkailemaan yleisiä normeja voidakseen itse sulautua niihin, se ulottuu kaikkialle myös silloin, kun ei turvallisuutensa puolesta tarvitsisi. Normaalin paradigma paikantuu lopulta myös yksilön tapaan kokea ruumiinsa, tarpeensa ja halunsa suhteessa ympäristöönsä.

Vaatii toistoja, että toiminto, ele tai tapa muuttuu häpeälliseksi. Vaatii myös toistoja irrottautua normaalin paradigman synnyttämästä ruumiillisesta häpeästä. Yksin metsässä kävellessäni ruumiiseeni saattaa nousta halu koskettaa kiveä tai vaikkapa katkaista puiden oksia. Ensimmäistä haluan seurata, jälkimmäistä en. Tämä todentaa, että toiminto halun syntymisestä sen toteuttamiseen ei ole täysin välitön, vaan se läpikäy jonkinlaisen ajatusprosessin. Metsässä impulsiivisen halun reflektointi ei kuitenkaan muodostu neuroottiseksi, kuten normaalin paradigman sisäisissä sosiaalisissa tilanteissa.

Normaalin paradigma tuottaa haluistaan etäänntyneitä ruumiita. Alussa on affekti ja esikognitiivinen impulssi, joka kulkee ajatusprosessin läpi. Impulssia haluaisi seurata sitä kunnioittaen, mutta pohdintaan lukittautuneena halu on jo ehtinyt kulua ohi ja jäljelle jää vain halun kummitus. Halu ei ole enää välitöntä, vaan tulkittua. Normaalin paradigma kaventaa kaikenlaista tiloissa olemista, tehden ruumiillisesta olemisesta neuroottista ja sen myötä haluista vieraantunutta.

5 Vieraantuminen mahdollistavana katkoksenä – kohti moneutta

Tutkielmassani kysyin, *miten vieraantumisen käsite liittyy neuroqueer-ruumiillisuuksien ja normaalin paradigman välisiin suhteisiin?* Vieraantumisen käsite paikantuu neuroqueer-ruumiillisuuden ja normaalin paradigman välisiin hankaavuuksiin: vieraantuminen kertoo siitä, että rajallinen ruumiillisuus venyy liitoksistaan. Ajattelen, että vieraantumisen kokemus on läheinen uupumisen kanssa. Jatkuva ja toisteinen hankaavuus ensin uuvuttaa ja lopulta vieraannuttaa: täysikin voi olla tyhjää. Kuten filosofi Gilles Deleuze kirjoittaa: *jokin väsyttää meidät, mutta ei-mikään uuvuttaa.*⁷⁸ Braidotti kirjoittaa, että uupumus ei ole sairaus tai häiriö, joka tulee parantaa; sen voi nähdä voimien rajapintana ja luovan tulemisen virtuaalisena tilana.⁷⁹ Ruumiin rajojen ja rajallisuuden tunnistaminen mahdollistaa sen virtuaalisen potentiaalin – rajoista syntyy uusien olemisen tapojen mahdollisuuksia. Ilman rajoja, ruumis olisi hahmoton *ei-mikään*. Rajojen ja rajallisuuden myötä ruumis muotoutuu – rajat muodostavat meidät.

Ennen uteliaisuuteni kiinnittymistä vieraantumisen käsitteeseen, olin kiinnostunut *tahmeudesta*. Tahmea on jotakin limaista ja ominaisuuksiltaan takertuvaa; sillä ei ole kiinteälle materiaalille tyypillistä vakautta, eikä se virtaa nesteen tavoin.⁸⁰ Ruumiin rajallisuutta voisi ajatella tahmeutena – rajattomuus tai rajallisuus ei ole nähtävissä ruumiin ääriviivoissa, vaan ne kulkevat tahmaisena ruumiillisen olemisen mukana. Ruumiin pinta tahmoo ympärilleen materiaalia samoin kuin ympäristö tahmoo materiaalia ruumiiseen. Ruumiin rajat eivät siis ole staattiset ja läpäisemättömät, vaan ne elävät jatkuvassa liikkeessä ja vuorovaikutuksessa ympäristöstään vaikutteita hakien. Rajat liukuvat, muuttuvat ja hahmottuvat kontekstista toiseen ja mutatoituvat ajan, paikan ja kantajansa mukana.

Yhteinen epä mukavuuden kokemus voi toimia eri toimijoiden välisenä yhdistäjänä⁸¹ jonka lisäksi *dolor* mahdollistaa yhteyden muodostamisen pimeydessä.⁸² Vieraantuminen voi siis toimia yhdistävänä tekijänä – hankaus voi saattaa moninaiset ruumiillisuudet yhteen. Neuromoninaisuusaktivistit haastavat patologisen paradigman *neuromoninaisuuden paradigmalla*, joka sisältää käsityksen siitä, ettei ole olemassa yhtä normaalia tai oikeaa tapaa ihmismielelle ja ruumiille toimia.⁸³ Vammaistutkimuksen keskiössä on, että kieltäydytään

⁷⁸ Braidotti 2024 (2019), 31.

⁷⁹ Mt. 2024 (2019), 31.

⁸⁰ Ahmed 2018 (2004), 118.

⁸¹ Ahmed 2024, 21.

⁸² Alessandri 2023, 14, 49.

⁸³ Walker 2021, 19.

esittämästä toisin rakentuneita ruumiita epänormaaleina.⁸⁴ *Neuromoninaisuus* kuvaa ruumismielien ja neurokognitiivisuuksien moninaisuutta ja vaihtelua: sanan *moninainen* alkuperä muodostuu kahdesta eri suunnasta – ihmisten seksuaalisesta ja kulttuurisesta moninaisuudesta sekä biologisesta monimuotoisuudesta.⁸⁵ *Erilaisuus on välitön, positiivinen ja dynaaminen kategoria.*⁸⁶ Normaalin paradigma, joka ulottuu sosiaalisiin; kulttuurisiin; ruumiillisiin sekä yhteiskunnallisiin konteksteihin, ja joka tuottuu muun muassa kapitalismin ja dualistisen harhan toimesta, asettuu moninaisuuden eteen poikkiteloin aiheuttaen neuroqueer-ruumiillisuuden ja sen ympäristön välillä hankaavuutta. Normaalin paradigman jäykkyys vieraannuttaa ruumiit irti rajoistaan.

Vieraantumisen kokemus voi toimia pohjana post-normaalille muutokselle – vieraantuminen voi toimia suunnannäyttäjänä siinä, minkä tulisi rakenteellisesti muuttua, jotta ruumiillisuus voisi aidosti esiintyä moninaisena. *Vieraantua* on lähtökohtaisesti verbi – vieraantumiseen liittyy siis liike, muutos, joka voi ajallisesti olla äkillinen tai lähes huomaamattoman hidas. Vieraantumisen kokemuksen aiheuttama katkos sykäyttää alulle prosessin, jonka avulla on mahdollista päästä lähemmäs itseä, omaa yhteisöä, sekä itselle merkityksellisempää maailmassa olemisen tapaa.

Kirjoittamisen, lukemisen ja kävelemisen praktikat paikantuvat taiteentekemiseeni taustoittavana ja diskurssiin kiinnittyvänä aktiivisena toimintana. Tutkimustani ohjaa postkvalitatiivisen tutkimuksen lailla menetelmien sijaan filosofiat, sanat ja etenkin käsitteet, joihin uteliaisuuteni kohdistuu.⁸⁷ Yhteen käsitteeseen keskittyminen aiheuttaa kuitenkin lähes aina aiheen etääntymistä – mitä tiukemmin jostain käsitteestä tai sanasta koettaa saada otetta, sen etäämmälle se tuntuu karkaavan. Olen vieraantunut vieraantumisesta, sen edelleen muuttuen, jos mahdollista, yhä hahmottomammaksi ja monimutkaisemmaksi rajoiltaan. Tutkielmani lopussa en voi olla pohtimatta vieraantumisen tärkeyttä – miksi se yhä edelleen vetää puoleensa? Vieraantuminen on kokemus, joka paikantuu stereotyyppisesti työn vieraannuttaviin vaikutuksiin, mutta joka on laajennettavissa muihinkin elämän osa-alueisiin, kuten tuntemukseen itsestä, yhteisöstä ja ympäristöstä. Taiteilijana, jolle affektuaaliset ja ruumiilliset kokemukset ovat praktiikan keskiössä, koen vieraantumisen käsitteen tarkastelussa potentiaalia – vieraantuminen sisältää tietoa yhtäältä ruumiin rajallisuudesta ja toisaalta sosiokulttuurisista ruumiiden ja rakenteiden välisistä hankaavuuksista.

⁸⁴ Braidotti 2024 (2019), 166.

⁸⁵ Chapman 2023, 130–131.

⁸⁶ Braidotti 2024 (2019), 25.

⁸⁷ St. Pierre 2023, 23.

Vieraantuminen iskee toimijuuteen ja on siksi niin kiehtova ilmiö. Kuten Braidotti kirjoittaa, kasvava ymmärrys lisää subjektien toimintakykyä, mikä koetaan ilona ja haluna jatkaa tietämistä yhä syvemmin.⁸⁸

Jatkossa koen tarpeelliseksi syventyä dekonstruktioon aktiona, jonka tarkoitus ei ole ainoastaan hajottaa rakenteita ja käsitteitä, vaan myös avata niitä samalla tutkaillen mitä erilaista tai uutta ajattelua tai olemista niistä voisi syntyä.⁸⁹ Kuten Chapman kirjoittaa, tulisi kapitalistinen käsitys siitä, että ruumiillinen terveys kulkee rinnakkain normaaliuden ja tuottavuuden kanssa, kyseenalaistaa ja muuttaa.⁹⁰ Niin kauan kuin ruumiin arvo tunnustetaan kapitalistisessa järjestelmässä ainoastaan tuottavuuden näkökulmasta, joka on lisäksi tiiviisti kytköksissä normaalin käsitteeseen, ei *ruumiillista moneutta* aidosti tunnusteta ja tunnisteta. Tutkielmani jälkeen aion syventyä Deleuzen *moneuden*⁹¹ käsitteeseen. Mitä Deleuzen *moneus* tarkoittaisi vieraantumisen käsitteen ja neuroqueer-ruumiillisuuden konteksteissa? Onko vieraantuminen sovellettavissa jatkuvan tulemisen ja muutoksen ajatukseen, vai onko vieraantuminen pikemminkin subjektin ylle harsomaisesti laskeutuva tila, joka vaikuttaa ihmissubjektin tulemisen tilaan? Tuleminen ei koskaan pääty, vaan on jatkuvaa prosessia jotakin kohti. Mitä tällöin *tulla vieraantuneeksi* tarkoittaa? Koen myös tärkeäksi tarkastella kriittisesti väitettäni siitä, että vieraantuminen on aina suhteessa yksilön ja sen ympäristön välisiin suhteisiin. Tarvitseeko vieraantuminen tapahtuakseen aina ruumiin ympäristöineen, vai tapahtuuko vieraantumista myös muunlaisissa (olo)suhteissa?

Tunnistan tutkielmani jäävän suhteellisen yleiselle tasolle – en paikanna vieraantumisen kokemusta riittävällä syvyydellä juuri neuroqueer-ruumiillisuuteen, joka oli tutkielmani kokemuksellisessa keskiössä. Mielestäni tämä osoittaa sen, että *ruumiillinen moneus* on limittynyttä ja lomittunutta: yhdenlaista ei voi tarkastella ilman toista. Tutkielmassani en paikantanut vieraantumisen kokemusta pelkästään nykypäivään, sillä normaalin paradigman historiaan kurkottaminen oli ymmärrykseni kannalta välttämätöntä. Mekanisoidun ruumiillisuuden historiaan syventyminen on oleellista silloin, kun haluaa ymmärtää ruumiillisuutta myös nykypäivänä: suorittava ja mekanisoitu ruumiillisuus ei ilmesty olemisen tavaksi tyhjiössä. Normaalin paradigman historia kaikuu nykypäivässä esimerkiksi dualistisena harhana ja erilaisina normatiivisina ja toiseuttavina ruumiillisuuden ihanteina.

⁸⁸ Braidotti 2024 (2019), 158.

⁸⁹ St. Pierre 2023, 23.

⁹⁰ Chapman 2023, 146.

⁹¹ Virtanen 2007, 20. ja Braidotti 2024 (2019), 22.

Tutkielman jälkeen syvennyn enenevässä määrin rajallisen ja tahmean ruumiillisuuden sekä neuroqueer-ruumiillisuuden tarkasteluun suhteessa normaalin paradigmaan. Miten esimerkiksi mekanisoidun ruumiin historia vaikuttaa nykypäivänä maskaamiseen ja stimmaamiseen? Entä kuinka eleiden ja tunteiden materialisoituminen osaksi työnkuvaa vaikuttaa maskaamiseen ja ei-maskamiseen? Millaisia ovat ne fyysisiin tiloihin liittyvät oletukset ja mekaniikat, jotka synnyttävät vieraantumista? Entäpä keskiarvoon perustuva suunnittelu – *mitä jos et ole muotoilun näkökulmasta olemassa?* Tulevassa tutkivassa ja taiteellisessa työskentelyssäni syvennyn tarkastelemaan myös sitä, miten vieraantumisen prosesseja ja mekanismeja voisi hyödyntää taiteen tekemisen ja kokemisen prosesseissa. Lisäksi olen kiinnostunut pohtimaan: voisiko vieraantumisen kokemusta tarkastella etäännyntymisen ja irrallisuuden sijaan tulemisen prosessina?

Lähteet

- Ahmed, Sara. 2024. *The Feminist Killjoy*. Dublin: Penguin Books.
- Ahmed, Sara. 2018 (2004). *Tunteiden kulttuuripolitiikka*. Suomentanut Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: Niin & Näin.
- Alessandri, Mariana. 2023. *Night Vision – Seeing ourselves through dark moods*. Princeton: Princeton University Press.
- Bailey, Moya. 2021. The Ethics of Pace. Teoksessa *Crip Temporalities*. Toim. Ellen Samuels & Elizabeth Freeman. Durham: Duke University Press, 285-299.
- Bennett, Jane. 2020 (2004). *Materian Väre*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Niin & Näin.
- Braidotti, Rosi. 2024. *Tieto ihmisen jälkeen*. Suomentanut Kaisa Kortekallio. Tampere: Niin & Näin.
- Butler, Judith. 1999. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Chapman, Robert. 2023. *Empire of Normality. Neurodiversity and Capitalism*. Lontoo: Pluto Press.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix. 2010 (1972). *Anti-Oidipus*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Federici, Silvia. 2004. *Caliban the Witch. Women, the body and primitive accumulation*. New York: Autonomedia.
- Foucault, Michel. 1995 (1975). *Discipline & Punish. The Birth of the Prison*. Kääntänyt Alan Sheridan. New York: Random House.
- Han, Byung-Chul. 2015. *The Burnout Society*. Stanford: Stanford University Press.
- Hester, Helen. 2018. *Xenofeminism*. Cambridge: Polity Press.
- Jaeggi, Rahel. 2014. *Alienation*. New York: Columbia University Press.
- Jussila, Utu-Tuuli. 2022. Pitääkö olla näkyvä? Teoksessa *Jälki – Kirjoituksia valokuvasta*. Toim. Weselius, Hanna et al. Latvia: Kustantamo S&S, 62–79.
- Price, Devon. 2022. *Unmasking autism. Discovering the New Faces of Neurodiversity*. New York: Harmony Books.
- Russell, Legacy. 2020. *Glitch Feminism. A Manifesto*. Lontoo: Verso.
- Salmenniemi, Suvi. 2021. Kiinnittävät ja kuluttavat siteet: vieraantuminen ja vastarinta työssä. *Tiede & Edistys* 46:1–2, 65–73.
- Springgay, Stephanie & Truman, Sarah E. 2018. *Walking Methodologies in a More-than-Human World: WalkingLap*. New York: Routledge.
- St. Pierre, Elizabeth Adams. 2023. Poststructuralism and Post Qualitative Inquiry: What Can and Must Be Thought. *Qualitative Inquiry* 29:1, 20–32.
- Virtanen, Akseli. 2007. *Mutaation alue. Vagus, nomos, moneus*. Pori: Porin Taidemuseon julkaisuja.
- Walker, Nick. 2021. *Neuroqueer Heresies*. Fort Worth: Autonomous Press.